

mgr Adriana Tomczyk

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:
Skutki cywilnoprawne naruszenia norm moralnych między osobami bliskimi

Przedmiotem pracy doktorskiej są zagadnienia etyczne, wybranych ze względu na kryterium rangi społecznej i rodzinnej, sześciu instytucji prawa cywilnego: odwołania darowizny, zamiany prawa dożywocia na dożywotnią rentę, rozwiązania umowy o dożywocie, a także instytucji niegodności alimentacji, niegodności dziedziczenia oraz wydziedziczenia. Poruszona w pracy problematyka jest o tyle istotna, że dotychczas dokonywane w nauce analizy instytucji prawa cywilnego pod kątem etycznym, nawiązują wyłącznie do ogólnych rozważań teoretycznych, poświęconych badaniom relacji prawa do moralności, lub też obejmują wąsko określone zagadnienia, w szczególności dotyczące klauzuli generalnej zasad współżycia społecznego. Wyznaczona zakresem badawczym pracy problematyka ma charakter wieloaspektowy, a także jest usytuowana na pograniczu trzech działów prawa cywilnego: prawa zobowiązań, prawa spadkowego oraz prawa rodzinnego.

Zasadniczym celem pracy doktorskiej nie jest wyłącznie dogmatyczna analiza wybranych instytucji prawa cywilnego, ale również weryfikacja hipotezy, czy u podstaw konstrukcji prawnej każdej ze wskazanych sześciu instytucji prawa cywilnego leżą wspólne wartości prawem chronione, a zatem w jakim zakresie *de lege lata* na analizowane instytucje mają wpływ normy moralne. Powyższy cel pracy stanowił podstawę do sformułowania następujących problemów badawczych. Po pierwsze, jakie wartości moralne stanowią uzasadnienie dla badanych instytucji prawnych i czy któreś z nich są względem innych swoiste? Po drugie, które (jeśli w ogóle) ze wskazanych instytucji są bardziej nasycone wartościami etycznymi? Po trzecie, jaki wpływ na stosowanie przepisów kodeksu cywilnego oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego mają uregulowania prawa karnego w aspekcie naganych etycznie zachowań? Po czwarte, czy sankcja za naganne zachowanie we wszystkich badanych instytucjach ma tożsamy charakter? Po piąte, czy wspólne wartości leżące u podstaw badanych instytucji powodują, że w ich kontekście ma uzasadnienie konstatacja o konieczności współstosowania przepisów kodeksu cywilnego oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego? Po szóste, czy obowiązujące przepisy prawne są na tyle efektywne (warstwa *de lege lata*), by chronić stronę dotkniętą rażąco naganym etycznie zachowaniem, czy też w tym zakresie konieczne są zmiany obowiązujących przepisów prawnych (warstwa *de lege ferenda*)?

Praca składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zwięzłymi wnioskami końcowymi.

Pierwszy rozdział stanowi merytoryczne wprowadzenie do rozważań o szczegółowym charakterze. W jego ramach między innymi ustalono znaczenie pojęć moralności i etyki, a także oceny i wypowiedzi oceniającej, wartości oraz dobra, a także przedstawiono katalog podstawowych zasad i wartości etycznych. Przedmiotem deskrypcji uczyniono stosunek prawa i moralności w aspekcie zarówno treściowym, jak i funkcjonalnym oraz zagadnienia dotyczące zwrotów nieokreślonych, w tym klauzul generalnych, które występują na gruncie badanych instytucji prawnych.

Drugi rozdział dotyczy analizy skutków cywilnoprawnych naruszenia norm moralnych na gruncie odwołania darowizny, zaś *Trzeci rozdział* obejmuje problematykę zamiany prawa dożywocia na dożywotnią rentę oraz rozwiązania umowy o dożywocie jako cywilnoprawnych skutków zachowania człowieka naruszającego normy moralne. W ich ramach wskazano między innymi na te elementy stosunku prawnego, odpowiednio wynikającego z umowy darowizny oraz z umowy o dożywocie, które wykazują specyficzne cechy wobec innych stosunków zobowiązaniowych. Następnie określono elementy definicyjne przesłanek zastosowania omawianych instytucji, tj. rażącej niewdzięczności, stosunku uniemożliwiającego bezpośrednią styczność stron oraz wypadku wyjątkowego. Wykorzystano w tym zakresie uprzednio przyjęte kryteria oceny moralnej zachowania człowieka oraz przedstawiono egzemplifikację zachowań, stanowiących podstawę zastosowania omawianych instytucji. Podjęto również problematykę skutków oświadczenia woli darczyńcy w przedmiocie odwołania darowizny oraz wyroku sądu zamieniającego wszystkie lub niektóre uprawnienia z prawa dożywocia na dożywotnią rentę, a także wyroku rozwiązującego umowę o dożywocie.

Czwarty rozdział zawiera rozważania dotyczące skomplikowanej i doniosłej praktycznie problematyki skutków odwołania darowizny, zamiany prawa dożywocia na dożywotnią rentę oraz rozwiązania umowy o dożywocie w sferze małżeńskiej wspólności majątkowej. Zagadnienia te są istotne z tego względu, że konsekwencje prawne moralnie naganych zachowań podmiotów tych stosunków cywilnoprawnych nabierają swoistych cech wówczas, gdy dokonuje ich małżonek, pozostający w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej.

Ostatni *Piąty rozdział* dotyczy problematyki skutków cywilnoprawnych naruszenia norm moralnych na gruncie niegodności alimentacji, niegodności dziedziczenia oraz wydziedziczenia. W odniesieniu do każdej z tych instytucji poczyniono uwagi mające na celu uchwycenie ich istoty i cech wyróżniających od pozostałych. Podobnie jak w przypadku umowy darowizny oraz umowy o dożywocie wskazano na elementy definicyjne przesłanek

badanych instytucji prawnych oraz wskazano egzemplifikację typów zachowań, stanowiących podstawę ich zastosowania.

Zwinięciem pracy są *Wnioski końcowe*, które zawierają odpowiedzi na sformułowane we *Wstępie* pracy problemy badawcze.

Adriana Tancu